

Pokročilá needitovaná verze

Distr.: Obecný
9. března 2018

Originál: angličtina
pouze v angličtině, ruštině a
španělštině

Výbor pro práva osob se zdravotním postižením

Obecný komentář (2018) o rovnosti a nediskriminaci*

I. Úvod

1. Cílem předkládaného obecného komentáře je ozřejmit závazky smluvních států týkajících se nediskriminace a rovnosti, jak jsou zakotveny v článku 5 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.

2. Výbor je znepokojen tím, že zákony a politiky smluvních států stále přistupují k postižení prostřednictvím charitativních a/nebo medicínských modelů, navzdory neslučitelnosti těchto modelů s Úmluvou. Převládající používání takových paradigmat vede k tomu, že lidé s postižením nejsou plně uznáni jako subjekty práv a jako držitelé práv. Výbor navíc poznamenává, že úsilí smluvních států vynaložené na překonání postojových bariér k postižení nebylo dostatečné. Mezi příklady lze zmínit přetrvávající a ponižující stereotypy, stigmatizace a předsudky proti lidem se postižením, jako kdyby tito byli pro společnost zátěží. Je tedy stěžejní, v reakci na to, aby lidé se zdravotním postižením sehrávali, prostřednictvím svých zastupujících organizací, ústřední roli při tvorbě právních a politických reforem.

3. Rozšiřování antidiskriminačního práva a lidskoprávních rámců vedlo k rozšíření ochrany práv lidí s postižením v mnoha smluvních státech. Zákony a normativní rámce nicméně často zůstávají nedokonalé a nedostatečné nebo neúčinné, anebo odrážejí nedostatečné porozumění lidskoprávnímu modelu postižení. Mnoho národních zákonů a politik zachovává vyloučení a izolaci a diskriminaci a násilí proti lidem s postižením. Často jim schází uznání mnohonásobné nebo průnikové diskriminace nebo odvozené diskriminace; neuznávají, že odmítnutí přiměřených úprav zakládá diskriminaci; a schází jim účinný mechanismus právní nápravy a odškodnění. Takové zákony a politiky nejsou obecně považovány za diskriminaci na základě postižení, jelikož jsou odůvodňovány ochranou nebo péčí o lidi s postižením, nebo tím, že jsou v jejich nejlepším zájmu.

II. Rovnost a nediskriminace lidí s postižením v mezinárodním právu

4. Rovnost a nediskriminace patří v mezinárodním právu lidských práv mezi jeho nejzákladnější principy a práva. Jelikož jsou vzájemně provázány s lidskou důstojností, představují základní stavební kameny všech lidských práv. Články 1 a 2 Všeobecné deklarace lidských práv prohlašují, že každý je rovný v důstojnosti a právech, a odsuzují diskriminaci na základě demonstrativního výčtu řady důvodů.

* Přijato Výborem na jeho devatenáctém zasedání (14. únor – 9. březen 2018).

5. Rovnost a nediskriminace jsou jádrem všech lidskoprávních úmluv. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech zakazuje diskriminaci na základě otevřeného výřtu důvodů, ze kterého vyšel i čl. 5 Úmluvy. Cílem všech tematických lidskoprávních úmluv Spojených národů¹ je nastolit rovnost a odstranit diskriminaci a všechny tyto úmluvy obsahují ustanovení o rovnosti a nediskriminaci. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením zohlednila zkušenosti jiných úmluv a její principy rovnosti a nediskriminace ztělesňují vývoj tradice a přístupu Spojených národů.

6. Termín „důstojnost“ se objevuje v Úmluvě častěji než v jiných lidskoprávních úmluvách Spojených národů. Je zahrnut v preambuli, ve které se smluvní státy hlásí k principům vyjádřeným v Chartě Spojených národů, která uznává vrozenou důstojnost a hodnotu lidské osobnosti a rovnost a nezcizitelná práva všech členů lidského společenství jako základu svobody, spravedlnosti a míru ve světě.

7. Rovnost a nediskriminace stojí v srdci Úmluvy a důsledně se na ně odkazují všechny její substantivní články s opakujícími se slovy „na rovnoprávném základě s ostatními“, která spojují všechna substantivní práva vyplývající z Úmluvy s nediskriminačním principem. Důstojnost, integrita a rovnost člověka byla těm se skutečným nebo domnělým znevýhodněním odpírána. Docházelo a stále dochází k diskriminaci, a to včetně jejích brutálních forem, jako jsou nedobrovolné a/nebo nucené systematické sterilizace a lékařské nebo hormonální intervence (např. lobotomie nebo Ashley-léčba), nucená medikace a nucené elektrošoky, zbavení osobní svobody, systematické vraždění označované jako „eutanázie“, nucené a vynucené potraty, odepření přístupu ke zdravotní péči, mrzačení a obchodování s částmi těla, a to zvláště v případě lidí s albinismem.

III. Lidskoprávní model postižení a inkluzivní rovnost

8. Individuální nebo medicínské modely postižení brání aplikaci principu rovnosti ve vztahu k lidem s postižením. Podle medicínského modelu postižení nejsou lidé s postižením uznáni jako držitelé práv, ale namísto toho jsou „sníženi“ na svou poruchu. Podle těchto modelů je diskriminační nebo rozdílné zacházení a vyloučení lidí s postižením vnímáno jako norma a je legitimizováno medicínsky určeným přístupem neschopnosti k postižení. Individuální a medicínské modely byly využívány při určování nejranějším mezinárodních norem a politik v oblasti postižení, a to i po prvních pokusech aplikovat v kontextu postižení koncept rovnosti. Deklarace o právech mentálně postižených osob (1971) a Deklarace o právech postižených osob (1975) byly prvními lidskoprávními instrumenty, které obsahovaly ustanovení o rovnosti a nediskriminaci lidí s postižením. Zatímco tyto rané nezávazné (soft-law) lidskoprávní instrumenty dláždily cestu přístupu k postižení na základě rovnosti, stále vycházely z medicínského modelu postižení, jelikož znevýhodnění bylo považováno za legitimní důvod pro omezení nebo odepření práv. Zahrnují rovněž jazyk, který je dnes považován za nevhodný nebo obsoletní. Další krok byl učiněn v roce 1993 s přijetím Standardních pravidel pro vyrovnání příležitostí pro osoby se zdravotním postižením, která prohlásila „rovnost příležitostí“ za základní koncept politiky a práva z oblasti postižení.

9. Lidskoprávní model postižení uznává, že postižení je společenským konstruktem a porucha nesmí být považována za legitimní důvod pro odepření nebo omezení lidských práv. Uznává, že postižení je jednou z několika složek identity. Proto zákony a politiky z oblasti postižení musí zohledňovat diverzitu lidí s postižením. Rovněž uznává, že lidská práva jsou na sobě vzájemně závislá, vzájemně provázaná a nedělitelná.

¹ Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace; Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen; Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání; Úmluva o právech dítěte; Mezinárodní úmluva o ochraně práv všech migrujících pracovníků a členů jejich rodin; a Mezinárodní úmluva na ochranu všech osob před nuceným zmizením.

10. Vyrovnaní příležitostí jako ústřední princip Úmluvy podle článku 4 značí významný vývoj od formálního modelu rovnosti k materiálnímu modelu rovnosti. Formální rovnost usiluje o odstranění přímé diskriminace tím, že s lidmi ve stejné situaci zachází stejně. Může napomoci odstranit negativní stereotypizování a předsudky, nemůže však nabídnout řešení pro „dilema odlišnosti“, jelikož nebere v úvahu a nezohledňuje rozdíly mezi lidskými bytostmi. Materiální rovnost naopak usiluje též o odstranění strukturální a nepřímé diskriminace a zohledňuje mocenské vztahy. Uznává, že „dilema odlišnosti“ vyžaduje jak ignorování, tak i uznání odlišností mezi lidskými bytostmi tak, aby bylo dosaženo rovnosti.

11. Inkluzivní rovnost je nový model rovnosti rozvinutý napříč Úmluvou. Zahrnuje materiální model rovnosti a rozšiřuje a rozpracovává obsah rovnosti do: (a) rozměru spravedlivé redistribuce tak, aby bylo reagováno na socio-ekonomické znevýhodnění; (b) uznání důstojnosti lidských bytostí a skutečnosti, že tito nesou vzájemně se protínající znaky; (c) participativního rozměru s cílem opětovně zdůraznit společenskou povahu lidí jako členů sociálních skupin a dosáhnout plného uznání humanity prostřednictvím začlenění do společnosti; a (d) rozměru úprav vytvářejícího prostor pro odlišnost jako otázku lidské důstojnosti. Úmluva je založena na inkluzivní rovnosti.

IV. Právní povaha nediskriminace a rovnosti

12. Rovnost a nediskriminace jsou principy a práva. Úmluva se na ně odkazuje v článku 3 jako na principy a v článku 5 jako na práva. Jsou rovněž interpretačním nástrojem pro všechny další principy a práva zakotvená v Úmluvě. Principy/práva na rovnost a nediskriminaci jsou stavebním kamenem mezinárodní ochrany garantované Úmluvou. Prosazování rovnosti a potírání diskriminace jsou závazky okamžité povahy jdoucí napříč Úmluvou. Nejsou předmětem postupné realizace.

13. Článek 5 Úmluvy jako článek 26 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech garantuje sám o sobě autonomní právo, které je nezávislé na jiných ustanoveních. Zakazuje diskriminaci de jure nebo de facto v jakékoli oblasti regulované a chráněné veřejným orgánem. Je-li čten společně s článkem 4 (1) (e), pak je rovněž zřejmé, že dopadá též na soukromý sektor.

V. Normativní obsah

A. Článek 5 (1) o rovnosti před zákonem a ze zákona

14. Několik mezinárodních lidskoprávních úmluv zahrnuje termín „rovný před zákonem“, který popisuje nárok lidí na rovné zacházení při aplikaci zákona. Aby toto právo mohlo být plně realizováno nesmí soudní moc ani právo vynucující úřady diskriminovat lidi s postižením při výkonu spravedlnosti. „Rovnost ze zákona“ je jedinečná Úmluvě. Odkazuje na možnost vstupovat do právních vztahů. Zatímco rovnost před zákonem odkazuje na právo být zákonem chráněn, rovnost ze zákona odkazuje na právo používat právo za účelem osobního prospěchu. Lidé s postižením mají právo být účinným způsobem chráněni a pozitivně se zapojovat. Právo samo o sobě musí garantovat materiální rovnost všech těch, kteří spadají pod určitou jurisdikci. Proto uznání, že všichni lidé s postižením jsou ze zákona rovni, znamená, že by neměly existovat žádné zákony, které by umožňovaly odepření, omezení nebo limitaci specificky práv lidí s postižením, a že by postižení mělo být zahrnuto do veškeré legislativy a politik.

15. Tato interpretace termínu „být rovný před zákonem“ a „být rovný ze zákona“ je v souladu s články 4 (1) (b)-(c) Úmluvy, podle kterých smluvní státy musí zajistit, že veřejné orgány a instituce budou jednat v souladu s Úmluvou; že existující zákony, nařízení, zvyky a praktiky, které zakládají diskriminaci lidí s postižením budou změněny nebo zrušeny; a že ochrana a prosazování práv lidí s postižením bude zohledněno ve všech politikách a programech.

B. Článek 5 (1) o rovné ochraně a rovném prospěchu ze zákona

16. „Rovná zákonná ochrana“ a „rovný prospěch ze zákona“ zahrnují vzájemně související, avšak samostatné koncepty rovnosti a nediskriminace. Fráze „rovná zákonná ochrana“ je mezinárodním lidskoprávním úmluvám dobře známa a je používána jako požadavek, aby se národní legislativy zdržely udržování nebo nastolování diskriminace lidí s postižením, když přijímají zákony a politiky. Je-li článek 5 čten společně s články 1, 3 a 4 Úmluvy, pak je zřejmé, že aby bylo usnadněno užívání práv lidí s postižením garantovaných legislativou na rovnoprávním základě s ostatními, musí smluvní státy přistoupit k pozitivní akci. Často je vyžadováno zajištění přístupnosti, přiměřených úprav a individuální podpory. Aby byly zajištěny rovné příležitosti pro všechny lidi s postižením, je použit termín „rovný prospěch ze zákona“, což znamená, že smluvní státy musí odstranit překážky pro získání přístupu ke všem ochranám zákona a prospěchům z rovného přístupu k zákonu a spravedlnosti za účelem domáhání se svých práv.

C. Článek 5 (2) o zákazu diskriminace a rovnoprávné a účinné právní ochraně

17. Článek 5 (2) zahrnuje právní požadavky na dosažení práva na rovnost pro lidi s postižením a lidi, kteří jsou s nimi svázáni. Závazky zakázat veškerou diskriminaci na základě postižení chrání lidi s postižením a jejich blízké, např. rodiče dětí s postižením. Závazek garantovat lidem s postižením rovnoprávnou a účinnou právní ochranu před diskriminací z jakéhokoli důvodu je dalekosáhlý a zakotvuje pozitivní povinnost smluvních států zajistit ochranu. Diskriminace na základě postižení je vymezena v článku 2 jako „jakékoli činění rozdílu, vyloučení nebo omezení provedené na základě zdravotního postižení, jehož cílem nebo důsledkem je narušit nebo zrušit uznání, užívání nebo uplatnění, na rovnoprávném základě s ostatními, všech lidských práv a základních svobod v politické, hospodářské, sociální, kulturní, občanské nebo jiné oblasti. Zahrnuje všechny formy diskriminace, včetně odepření přiměřené úpravy.“ Tato definice je založena na právních definicích diskriminace v mezinárodních lidskoprávních úmluvách, jako je článek 1 Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace a článek 1 Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen. Ve dvou aspektech jde nad rámec těchto definic: zaprvé, zahrnuje „odepření přiměřené úpravy“ jako formu diskriminace na základě postižení; zadruhé, fráze „na rovnoprávném základě s ostatními“ je novým komponentem. Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen obsahuje ve svých člancích 1 a 3 podobné, avšak omezenější vyjádření: „na základě rovnosti mužů a žen“. Obrat „na rovnoprávném základě s ostatními“ se neomezuje pouze na definici diskriminace na základě postižení, avšak rovněž prostupuje celou Úmluvu o právech osob se zdravotním postižením. Na jedné straně znamená, že lidem s postižením nebude garantováno více nebo méně práv nebo prospěchu než obecné populaci. Na druhé straně vyžaduje, aby smluvní státy přijaly konkrétní specifická opatření za účelem dosažení faktické rovnosti lidí s postižením, která jim bude zaručovat, že budou moci užívat všechna lidská práva a základní svobody.

18. Povinnost zakázat „veškerou diskriminaci“ zahrnuje všechny formy diskriminace. Mezinárodní praxe lidských práv identifikuje čtyři hlavní formy diskriminace, k nimž může docházet samostatně nebo současně:

(a) „Přímá diskriminace“ nastává tehdy, pokud je s člověkem s postižením ve stejné situaci zacházeno méně příznivě než s jinými lidmi, a to na základě rozdílného osobního stavu ve stejné situaci z důvodu, který spadá mezi zakázané důvody. Přímá diskriminace zahrnuje poškozující jednání nebo opomenutí založené na zakázaných důvodech, kdy zde není žádná srovnatelná podobná situace.² Motiv nebo úmysl diskriminující strany není pro určení toho, zda došlo k diskriminaci, relevantní. Například

² Viz Obecný komentář Výboru pro hospodářská, sociální a kulturní práva č. 20 (2009) o nediskriminaci v hospodářských, sociálních a kulturních právech, odst. 10.

státní škola, která odmítá přijmout dítě s postižením, aby neměnila školní programy, tak činí čistě z důvodu jeho postižení, což je příkladem přímé diskriminace;

(b) „Nepřímá diskriminace“³ nastává v případě, že zákony, politiky nebo praxe se na první pohled zdají být neutrální, avšak mají nepřiměřeně negativní dopad na člověka s postižením. Dochází k ní v případech, kdy se příležitost, která se zdá přístupná, reálně ukáže jako vylučující určité lidi z důvodu té skutečnosti, že jejich stav jim neumožňuje mít z této příležitosti prospěch. Například pokud škola neposkytuje knihy ve formátu Easy to Read, bude nepřímo diskriminovat lidi s mentálním postižením, kteří, jakkoli je jim technicky umožněno do školy docházet, budou ve skutečnosti muset docházet do jiné školy. Podobně pokud uchazeč s omezenou hybností bude mít pracovní pohovor v druhém patře v budově bez výtahu, jakkoli mu bude umožněno na pohovor jít, jeho situace jej staví do nerovného postavení;

(c) „Odepření přiměřené úpravy“ zakládá v souladu s článkem 2 Úmluvy diskriminaci, pokud bude odepřeno přijetí nezbytných a vhodných úprav a přizpůsobení (které nezakládají „nepřiměřené nebo nadměrné zatížení“), které jsou nezbytné pro zajištění rovného užívání nebo výkonu lidského práva nebo základní svobody. Příkladem odepření přiměřených úprav je nepřijetí doprovázející osoby nebo odmítnutí jinak upravit podmínky pro člověka s postižením;

(d) „Obtěžování“ je formou diskriminace, kdy dochází k nežádoucímu chování spojenému s postižením nebo jiným zakázaným důvodem diskriminace, jehož cílem nebo účinkem je narušování důstojnosti člověka a vytváření zastrašujícího, nepřátelského, ponižujícího, zesměšňujícího nebo útočného prostředí. Může k němu docházet prostřednictvím činů či slov, které působí tak, že vedou k zachování odlišnosti a utlačování lidí s postižením. Zvláštní pozornost by měla být věnována lidem s postižením žijícím na segregovaných místech, jako jsou pobytové instituce, zvláštní školy nebo psychiatrické nemocnice, kde je vyšší pravděpodobnost, že k tomuto typu diskriminace bude docházet, a kde přirozeně diskriminace uniká pozornosti, takže není pravděpodobné, že by pachatel byl potrestán. „Šikana“ a její online formy, kyberšikana a kybernenávisť rovněž představují zvláště závažné a poškozující formy zločinů z nenávisť. Jiné příklady zahrnují násilí (na základě postižení) ve všech jeho formách, jako je znásilnění, zneužívání a vykořisťování, zločiny z nenávisť a bití.

19. Diskriminace může být založena na jednotlivé charakteristice, jako je postižení nebo gender, nebo na mnohonásobných a/nebo protínajících se charakteristikách. K „průnikové diskriminaci“ dochází, když je člověk s postižením nebo člověk, který je k člověku s postižením vázán, vystaven diskriminaci v jakékoli její formě na základě postižení ve spojení s barvou pleti, pohlavím, jazykem, náboženstvím, etnikem, genderem neb jiným svým statutem. Průniková diskriminace může mít formu přímé nebo nepřímé diskriminace, odepření přiměřených úprav nebo obtěžování. Například, zatímco odepření přístupu k obecným informacím o zdraví z důvodu jejich nepřístupného formátu dopadá na všechny lidi na základě postižení, odepření přístupu ke službám plánování rodiny nevidomé ženě omezuje její práva na základě společného působení jejího pohlaví a postižení. V mnoha případech je tyto důvody těžké odlišit. Smluvní státy se musí zaměřit na mnohonásobnou a průnikovou diskriminaci lidí s postižením. „Mnohonásobnou diskriminaci“ je podle Výboru situace, v níž člověk může zažívat diskriminaci na základě dvou nebo více důvodů v tom smyslu, že diskriminace je složená nebo posílená. Průniková diskriminace odkazuje na situaci, v níž více důvodů působí a interaguje jeden s druhým ve stejném čase takovým způsobem, že jsou vzájemně neoddelitelné, a proto vystavují dotčené jednotlivce jedinečným typům znevýhodnění a diskriminace.⁴

20. Diskriminaci „na základě postižení“ mohou být vystaveny lidé, kteří mají postižení nyní, kteří měli postižení v minulosti, kteří mají dispozice k postižení, které se projeví v budoucnu, u nichž se očekává, že mají postižení, a ti, kteří jsou k člověku s postižením

³ Ibid.

⁴ Viz Obecný komentář Výboru pro práva osob se zdravotním postižením č. 3 (2016) o ženách a dívkách s postižením, odst. 4 (c) a 16.

vázání. Posledně zmíněná forma diskriminace je známa jako „odvozená diskriminace“. Důvodem pro široký rozsah článku 5 je vymýtí a potlačit všechny diskriminační situace a/nebo diskriminující chování, které jsou spojeny s postižením.

21. Ochrana před „diskriminací z jakýchkoli důvodů“ znamená, že musí být zohledněny všechny možné důvody diskriminace a jejich vzájemné průniky. Možné důvody diskriminace zahrnují, avšak neomezuje se na: postižení; zdravotní stav; genetické nebo jiné predispozice směřující k onemocnění; rasu; barvu pleti; původ; pohlaví; těhotenství a mateřství/otcovství; občanský, rodinný nebo profesní stav; vyjádření genderu; pohlavní znaky; jazyk; náboženství; politický nebo jiný názor; národní, etnický nebo sociální původ; status migranta, uprchlíka nebo azylanta; příslušnost k národnostní menšině; hospodářský nebo majetkový status; narození; a věk, nebo kombinaci jakýchkoli z těchto důvodů nebo charakteristik spojených s jakýmkoli z těchto důvodů.

22. „Rovnoprávná a účinná právní ochrana před diskriminací“ znamená, že smluvní státy mají pozitivní závazky chránit lidi s postižením před diskriminací společně se závazkem přijmout zvláštní a srozumitelnou antidiskriminační legislativu. Výslovný právní zákaz diskriminace na základě postižení nebo jiné diskriminace lidí s postižením v legislativě by měl být doprovázen poskytnutím odpovídajících a účinných právních prostředků nápravy a sankcí, a to v občanskoprávních, správních i trestních řízeních, které budou dopadat na průnikovou diskriminaci. Tam, kde má diskriminace systémovou povahu, nemusí mít pouhá záruka kompenzace jednotlivci skutečný dopad na změnu přístupu. V těchto případech by smluvní státy měly rovněž do svých legislativ implementovat „dopředu zaměřená, nepeněžitá odškodnění“, která by znamenala, že smluvní stát poskytuje další účinnou ochranu před diskriminací, které se dopouštějí soukromé strany a organizace.

D. Článek 5 (3) o přiměřených úpravách

23. Přiměřené úpravy jsou podstatnou součástí bezprostředně aplikovatelné povinnosti nediskriminace v kontextu postižení. Příklady přiměřených úprav zahrnují zpřístupnění existujících zařízení a informací jednotlivcům s postižením; úpravu vybavení; reorganizaci aktivit; změnu časového harmonogramu práce; přizpůsobení osnov, učebních materiálů a vzdělávacích strategií; přizpůsobení zdravotních procedur; nebo umožnění přístupu k podpůrnému personálu bez nepřiměřeného nebo nadměrného zatížení.

24. Povinnost přijmout přiměřené úpravy se liší od povinnosti zajistit přístupnost. Cílem obou je garantovat přístupnost, ale povinnost zajistit přístupnost prostřednictvím univerzálního designu nebo asistenčních technologií je povinností *ex ante*, zatímco povinnost poskytnout přiměřené úpravy je povinností *ex nunc*.

(a) Jako povinnost *ex ante* musí být přístupnost zabudována do systémů a procesů bez ohledu na potřeby konkrétního člověka s postižením, například, mít přístup k budově, službě nebo produktu na rovnoprávném základě s ostatními. Smluvní státy musí nastavit standardy přístupnosti, které budou vytvořeny a přijaty v konzultaci s organizacemi lidí s postižením, v souladu s článkem 4 (3) Úmluvy. Povinnost přístupnosti je proaktivní, systémovou povinností;

(b) Jako povinnost *ex nunc* musí být přiměřené úpravy poskytovány od okamžiku, kdy člověk s postižením vyžaduje přístup k nepřístupným situacím nebo prostředím anebo chce vykonávat svá práva. Přiměřené úpravy jsou často, nikoli však nutně, vyžadovány člověkem, který se dožaduje přístupu, nebo relevantními zástupci tohoto člověka anebo skupinou lidí. Přiměřené úpravy musí být dojednány s žadatelem/žadatelí. V některých případech se poskytnuté přiměřené úpravy stávají kolektivním nebo veřejným dobrem. V jiných případech těží z poskytnutých přiměřených úprav pouze žadatel/žadatelé. Povinnost poskytovat přiměřené úpravy je individualizovanou, reaktivní povinností, která je účinná od okamžiku, kdy je přijata žádost o přiměřené úpravy. Přiměřené úpravy vyžadují, aby nositel povinnosti vstoupil v dialog s jednotlivcem s postižením. Je důležité poznamenat, že povinnost poskytovat přiměřené úpravy se neomezuje na situace, ve kterých člověk s postižením o úpravy požádal nebo ve kterých by mohlo být prokázáno, že údajný nositel povinnosti si byl skutečně vědom toho, že daný člověk má postižení. Měla by být aplikována v situacích, v nichž by si potenciální nositel povinnosti měl uvědomovat,

že daný člověk má postižení, které může vyžadovat úpravy za účelem vyrovnání překážek pro výkon práv.

25. Povinnost poskytovat přiměřené úpravy v souladu s články 2 a 5 Úmluvy může být rozdělena do dvou stěžejních částí. První část zakládá pozitivní právní povinnost poskytovat přiměřené úpravy v podobě změny nebo přizpůsobení, které jsou nezbytné a odpovídající, pokud jsou tyto v konkrétním případě vyžadovány, aby bylo zajištěno, že člověk s postižením může užívat nebo vykonávat svá práva. Druhá část této povinnosti zajišťuje, že tyto nezbytné úpravy nebudou pro nositele povinnosti nepřiměřenou nebo nadměrnou zátěží.

(a) „Přiměřené úpravy“ jsou jednotným pojmem a pojem „přiměřené“ by nemělo být chápáno jako „klauzule o výjimce“; koncept „přiměřenosti“ by neměl působit jako samostatný kvalifikátor nebo modifikátor povinnosti. Není prostředkem, jehož prostřednictvím by měly být posuzovány náklady úpravy nebo dostupnost zdrojů – k tomu dochází až v pozdější fázi, v rámci posuzování „nepřiměřeného nebo nadměrného zatížení“. Přiměřenost úpravy je spíše odkazem na její relevanci, vhodnost a účinnost pro člověka s postižením. Úprava proto bude přiměřená, pokud dosáhne účelu (nebo účelů), pro které byla přijata a je přizpůsobena tak, aby uspokojila požadavky člověka s postižením;

(b) „Nepřiměřenému nebo nadměrnému zatížení“ by mělo být rozuměno jako jednotnému konceptu, který stanovuje limit povinnosti poskytovat přiměřené úpravy. Oba pojmy by měly být považovány za synonyma, a to do té míry, dokud odkazují ke stejné myšlence: že požadavek na přiměřené úpravy musí být svázán hlediskem možného excesivního nebo neospravedlnitelného břemene pro tu stranu, která má úpravu poskytnout;

(c) „Přiměřené úpravy“ by rovněž neměly být zaměňovány se „specifickými opatřeními“, včetně „opatření pozitivní akce“. Jakkoli oba koncepty mají za cíl dosáhnout faktické rovnosti, přiměřené úpravy jsou nediskriminační povinností, zatímco „specifická opatření“ vedou k preferenčnímu zacházení s lidmi s postižením oproti jiným za účelem vyrovnání historického a/nebo systematického/systémového vyloučení z možnosti vykonávat svá práva. Příklady specifických opatření zahrnují: dočasná opatření pro vyrovnání nízkého počtu žen s postižením, které jsou zaměstnané v soukromém sektoru, a podpůrné programy pro zvýšení počtu studentů s postižením v terciárním vzdělávání. Podobně by přiměřené úpravy neměly být zaměňovány s poskytnutím podpory, jako jsou osobní asistenti, v souladu s právem na nezávislý život a být začleněn do běžné společnosti, nebo s podporou při výkonu způsobilosti k právním jednáním;

(d) „Procesní úpravy“ v kontextu přístupu ke spravedlnosti by neměly být zaměňovány s přiměřenými úpravami; zatímco posledně zmíněné jsou omezeny konceptem nepřiměřenosti, procesní úpravy nikoli.

26. Klíčové prvky, které ovládají implementaci povinnosti poskytovat přiměřené úpravy, zahrnují:

(a) identifikaci a odstranění bariér, které mají dopad na užívání lidských práv lidmi s postižením v dialogu s dotčenými lidmi s postižením;

(b) posouzení, zda jsou úpravy proveditelné (právně nebo prakticky). Úpravy, které jsou právně nebo materiálně nemožné, jsou neproveditelné.;

(c) posouzení, zda jsou úpravy relevantní (tj. nezbytné a odpovídající/vhodné), nebo účinné pro zajištění realizace předmětného práva;

(d) posouzení, zda úpravy nezakládají nepřiměřenou nebo nadměrnou zátěž pro nositele povinnosti; určení, zda jsou přiměřené úpravy nepřiměřenou nebo nadměrnou zátěží, vyžaduje posouzení vztahu přiměřenosti mezi uplatněnými prostředky a jejich účelem, kterým je užívání předmětného práva;

(e) zajištění, že přiměřené úpravy budou vhodné pro dosažení základního účelu, kterým je poskytnutí rovnosti a odstranění diskriminace lidí s postižením. Nezbytný je proto individuální přístup (přístup případ od případu), založený na konzultacích s odpovídajícím subjektem, který má povinnost přiměřené úpravy přijmout, a dotčeným člověkem. Potenciální faktory, které musí být zváženy, zahrnují finanční náklady, dostupné zdroje (včetně veřejných dotací), velikost strany, která má povinnost poskytnout přiměřené

úpravy (v její celistvosti), účinek změn na instituci nebo podnik, benefity pro třetí strany, negativní dopady na další lidi a přiměřené zdravotní a bezpečnostní požadavky. Ve vztahu ke smluvní straně jako celku a subjektům soukromého sektoru musí být provedeno zhodnocení jejich aktiv jako celku spíše než zdrojů jednotky nebo odboru v rámci organizační struktury;

(f) zajištění, že člověk s postižením a širěji lidé s postižením nebudou nést náklady;

(g) zajištění, že důkazní břemeno bude na straně nositele povinnosti, který tvrdí že jeho zatížení by bylo nepřiměřené nebo nadměrné.

27. Jakékoli odůvodnění odepření přiměřené úpravy musí být založeno na objektivních kritériích a musí být včasným způsobem analyzováno a komunikováno dotčeným lidem s postižením. Test důvodnosti v otázce poskytnutí přiměřených úprav je spojen s délkou vztahu mezi nositelem povinnosti a držitelem práv.

E. Článek 5 (4) o specifických opatřeních

28. Specifická opatření, na něž nelze nahlížet jako na diskriminaci, jsou pozitivními nebo afirmativními opatřeními, jejichž cílem je urychlit nebo nastolit faktickou rovnost lidí s postižením. Taková opatření jsou zmíněna v jiných mezinárodních úmluvách o lidských právech, jako v článku 4 Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen nebo článku 1 (4) Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace, a znamenají zakotvení nebo udržení určitých výhod ve prospěch skupiny, která je nedostatečně zastoupena anebo marginalizována. Obvykle mají dočasnou povahu, navzdory tomu, že v určitých případech je nezbytné přijmout trvalá specifická opatření, a to v závislosti na kontextu a okolnostech, včetně zvláštního znevýhodnění nebo strukturálních bariér ve společnosti. Příklady specifických opatření zahrnují terénní a podpůrné programy, alokace a/nebo relokace zdrojů, cílený nábor, najímání a podporu, kvótové systémy, opatření zaměřená na posun a zplnomocnění, stejně jako respitní péči a technologické pomůcky.

29. Specifická opatření přijatá smluvními státy podle článku 5(4) Úmluvy musí být v souladu se všemi jejími principy a ustanoveními. Zvláště nesmí vyúsťovat v zakonzervování izolace, segregace, stereotypizování, stigmatizace nebo jiné diskriminace lidí s postižením. Proto musí smluvní státy při přijímání specifických opatření tato úzce konzultovat a do procesu aktivně zapojit organizace zastupující lidi s postižením.

VI. Obecné závazky smluvní stran Úmluvy vztahující se k nediskriminaci a rovnosti

30. Smluvní státy mají závazek respektovat, chránit a naplňovat práva všech lidí s postižením na nediskriminaci a rovnost. V tomto ohledu se smluvní státy musí zdržet jakéhokoli jednání, které diskriminuje lidi s postižením. Smluvní státy musí zvláště změnit nebo zrušit stávající zákony, nařízení, zvyky a praktiky, které zakládají takovou diskriminaci. Výbor často v této souvislosti uvedl příklady, včetně: opatrovnických zákonů a dalších norem, které porušují právo na způsobilost k právním jednáním;⁵ zákonů z oblasti duševního zdraví, které legitimizují nucenou institucionalizaci a nucenou léčbu;⁶ nedobrovolné sterilizace žen a dívek s postižením; nepřístupné bydlení a institucionalizační

⁵ Viz Obecný komentář Výboru pro práva osob se zdravotním postižením č.1 (2014) o rovnosti před zákonem.

⁶ Viz Pokyny Výboru pro práva osob se zdravotním postižením k článku 14, odst. 6 a 14. Dostupné z webových stránek Výboru (www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/CRPDIndex.aspx).

politiky;⁷ segregující zákony a politiky z oblasti vzdělávání;⁸ a volební zákony, které vyčleňují lidi s postižením.⁹

31. Účinné užívání práva na rovnost a nediskriminaci vyžaduje přijetí donucovacích opatření, jako jsou:

(a) opatření, jejichž účelem je zvýšit povědomí všech lidí o právech lidí s postižením podle Úmluvy, pojmu diskriminace a existujících soudních prostředcích nápravy;

(b) opatření, jejichž účelem je zajistit, že práva zakotvená v Úmluvě budou soudně vymahatelná u národních soudů, a poskytnout přístup ke spravedlnosti všem lidem, kteří zažili diskriminaci;

(c) ochrana před odplatou, jako je nepříznivé zacházení nebo nepříznivé důsledky v reakci na stížnost nebo řízení směřující k vynucení souladu s ustanoveními garantujícími rovnost;

(d) zákonné právo vznést k soudu žalobu a žalovat nároky prostřednictvím asociací, organizací a dalších právních entit, které mají legitimní zájem na realizaci práva na rovnost;

(e) specifická opatření vztahující se k důkazům, která by zajistila, že stereotypní postoje o schopnostech lidí s postižením nevyústí v to, že oběti diskriminace budou omezeny v možnosti domoci se nápravy;

(f) účinné, přiměřené a odrazující sankce pro porušení práva na rovnost a odpovídající prostředky nápravy;

(g) dostatečná a přístupná ustanovení o bezplatné právní pomoci, která by zajistila přístup ke spravedlnosti pro žalobce v diskriminačních sporech.

32. Smluvní státy musí identifikovat oblasti a podskupiny lidí s postižením – včetně těch, které čelí průnikové diskriminaci – které vyžadují specifická opatření za účelem akcelerace nebo nastolení inkluzivní rovnosti. Smluvní státy podléhají závazku přijmout specifická opatření pro tyto skupiny.

33. S ohledem na konzultační povinnosti smluvních stran v článku 4 (3) a článku 33 (3) Úmluva zdůrazňuje významnou roli, kterou organizace lidí s postižením musí sehrávat při implementaci a monitorování Úmluvy. Smluvní státy musí zajistit, že budou konzultovat a aktivně zapojovat takové organizace, které reprezentují širokou diverzitu ve společnosti, včetně dětí, lidí s autismem, lidí s genetickým nebo neurologickým onemocněním, lidí se vzácným a chronickým onemocněním, lidí s albinismem, homosexuálních, bisexuálních, transgender nebo intersexuálních lidí, původních národů, venkovských komunit, starších lidí, žen, obětí ozbrojených konfliktů a lidí příslušejících k etnické menšině nebo k migrantům. Jedině tak lze očekávat, že veškerá diskriminace, včetně mnohonásobné a průnikové diskriminace, bude potlačena.

34. Smluvním státům vyplývají z článku 5 Úmluvy informační závazky v tom smyslu, že musí sbírat a analyzovat odpovídající data a informace o výzkumech tak, aby identifikovaly nerovnosti, diskriminační praktiky a vzorce znevýhodnění a analyzovaly účinnost opatření podporujících rovnost. Výbor pozoroval, že v mnoha smluvních státech panuje nedostatek aktuálních dat o diskriminaci na základě postižení a že často, v těch případech, kdy to národní zákony a nařízení umožňují, není činěna žádná diferenciací podle znevýhodnění, genderu, pohlaví, genderové identity, etnicity, náboženství, věku nebo jiných složek identity. Taková data a jejich analýza mají stěžejní význam pro rozvoj účinných antidiskriminačních opatření a opatření za účelem zajištění rovnosti.

35. Smluvní státy by rovněž měly provést odpovídající výzkum o diskriminaci na základě postižení a právu na rovnost pro lidi s postižením. Program výzkumu musí

⁷ Viz Obecný komentář č. 5 (2017) o nezávislém životě a začlenění do běžné společnosti.

⁸ Viz Obecný komentář č. 4 (2016) o právu na inkluzivní vzdělávání, odst. 24.

⁹ Viz *Bujdosó et al proti Maďarsku* (CRPD/C/10/D/4/2011).

vtáhnout lidi s postižením do výzkumného procesu od fáze nastavování programu po zajištění jejich smysluplné účasti ve výzkumu. Inkluzivní a participativní výzkumné procesy by měly zajišťovat bezpečné prostředí pro účastníky a jejich středem by měly být životní zkušenosti a požadavky lidí s postižením.

VII. Vztah s dalšími zvláštními články Úmluvy

A. Článek 6 o ženách s postižením

36. Ženy a dívky s postižením patří mezi ty skupiny lidí s postižením, které nejčastěji zažívají mnohonásobnou a průnikovou diskriminaci.¹⁰ Článek 6 je průřezovým článkem a musí být zohledňován v souvislosti s dalšími ustanoveními Úmluvy.¹¹ Jakkoli pouze článek 6 zmiňuje pojem „mnohonásobná diskriminace“, k mnohonásobné a průnikové diskriminaci může docházet při jakékoli kombinaci dvou nebo více diskriminačních důvodů. Článek 6 je závazným rovnostním a antidiskriminačním článkem, který zakazuje diskriminaci žen a dívek s postižením a zavazuje smluvní státy k tomu, aby prosazovaly jak rovnost příležitostí, tak i rovnost výstupů. Článek 6 navíc, stejně jako článek 7, musí být vnímán jako ilustrativní spíše než jako vyčerpávající, nastolující závazky ve vztahu ke dvěma předním příkladům mnohonásobné a průnikové diskriminace.

B. Článek 7 o dětech s postižením

37. Děti s postižením často zažívají mnohonásobnou a průnikovou diskriminaci. Smluvní státy musí zakázat všechny formy diskriminace na základě postižení, které jsou specifické pro děti; poskytnout účinné a přístupné prostředky nápravy; a zvýšit povědomí veřejnosti a odborníků za účelem předcházení a odstranění diskriminace. V mnoha smluvních státech mohou být děti například zákonně fyzicky napadány pod záminkou „disciplíny“ nebo „bezpečnosti“ (např. omezení). Toto fyzické trestání často nepřiměřeně dopadá na děti s postižením. Smluvní státy musí zakázat všechny formy fyzického trestání a kruté, nelidské a ponižující zacházení s dětmi ve všech prostředích a zajistit, že budou přijata odpovídající opatření za účelem vynucení tohoto zákazu.

38. Koncept nejlepšího zájmu dítěte zakotvený v článku 3 Úmluvy o právech dítěte by měl být aplikován na děti s postižením s pečlivým zvážením všech okolností.¹² Smluvní státy by měly prosazovat mainstreaming postižení do obecných zákonů a politik o dětství a dospívání. Koncept nejlepšího zájmu dítěte by nicméně neměl být používán k tomu, aby dětem, zvláště dívkám, bránil ve výkonu jejich práv na tělesnou integritu. Měl by být používán tak, aby bylo zajištěno, že děti s postižením budou informovány, konzultovány a budou mít slovo v každém rozhodovacím procesu, který se týká jejich situace. Smluvní státy by se měly zvláště zaměřit na násilí a institucionalizaci dětí s postižením, kterým je odíráno právo vyrůstat ve svých rodinách, jako na otázku diskriminace. Smluvní státy by měly implementovat deinstitucionalizační strategie, které pomohou dětem žít se svými rodinami nebo v náhradní rodinné péči v běžné společnosti. Smluvní státy by měly přijmout podpůrná opatření, aby umožnily všem dětem s postižením vykonávat své právo být slyšeny ve všech procesech, které se jich týkají, včetně parlamentu, výborů a orgánů politického rozhodování.

¹⁰ Viz Obecné doporučení Výboru pro odstranění diskriminace žen č. 28 (2010) o základních závazcích smluvních států podle článku 2 Úmluvy, odst. 31.

¹¹ Viz Obecný komentář č. 3, odst. 12.

¹² Viz Obecný komentář Výboru pro práva dítěte č. 14 (2013) o právu dítěte na uplatňování jeho nejlepšího zájmu jako předního hlediska.

C. Článek 8 o zvyšování povědomí

39. Diskriminace nemůže být poražena bez zvyšování povědomí ve všech sektorech vlády a společnosti. Proto jakékoli nediskriminační a rovnostní opatření musí být doprovázeno odpovídajícími opatřeními v oblasti zvyšování povědomí a opatřeními zaměřenými na změnu nebo potlačení pejorativních stereotypů o postižení a negativních postojů. K tomu musí být navíc prostřednictvím kampaní zaměřených na zvyšování povědomí potlačeno násilí, poškozující praktiky a předsudky. Smluvní státy by měly přijmout opatření, jimiž by podnítily mj. média k tomu, aby zobrazovala lidi s postižením způsobem souladným s účelem Úmluvy a aby změnila poškozující pohledy na lidi s postižením, jako jsou ty, které je vykreslují nerealisticky jako nebezpečné sami sobě nebo jiným, nebo jako trpící osoby a závislé objekty na péči bez autonomie, které jsou ekonomicky neproduktivní a které představují sociální zátěž pro společnost.

D. Článek 9 o přístupnosti

40. Přístupnost je podmínkou a prostředkem k dosažení faktické rovnosti všech lidí s postižením. Pro to, aby se lidé s postižením mohli účinným způsobem podílet na životě běžné společnosti, se smluvní strany musí zabývat otázkou přístupnosti staveb, veřejné dopravy, stejně jako informačních a komunikačních služeb, které musí být dostupné a využitelné pro všechny lidi s postižením na rovnoprávném základě s ostatními. Přístupnost v kontextu komunikačních služeb zahrnuje poskytnutí sociální a komunikační podpory.

41. Jak bylo poznamenáno výše, přístupnost a přiměřené úpravy jsou dvěma samostatnými koncepty rovnostních zákonů a politik:

(a) Povinnost zajistit přístupnost se vztahuje ke skupinám a musí být implementována postupně, avšak bezpodmínečně;

(b) Povinnost poskytovat přiměřené úpravy je na druhé straně individualizovaná, uplatňuje se bezprostředně ve vztahu ke všem právům a může být omezená nepřiměřeností.

42. Jelikož postupná realizace přístupnosti ve vztahu ke stavbám, veřejné dopravě a informačním a komunikačním službám může být časově náročná, přiměřené úpravy mohou být využity jako prostředek pro to, aby byl jednotlivci poskytnut přístup v mezidobí, jako okamžitě aplikovatelná povinnost. Výbor vyzývá smluvní státy k tomu, aby se řídily jeho Obecným komentářem č. 2 (2014) o přístupnosti.

E. Článek 11 o situacích nebezpečí a humanitárních krizí

43. Nediskriminace musí být zajištěna v situacích nebezpečí a humanitárních krizí, což má základ rovně v závazcích v mezinárodním humanitárním právu, včetně humanitárního práva o odzbrojení, přičemž cílem je vyrovnat se se zvýšeným rizikem, vlastním těmto situacím, diskriminace lidí s postižením.

44. Mezinárodně přemístění lidé s postižením a/nebo uprchlíci s postižením často nemají rovný přístup k základním potřebám, jako je voda, kanalizace, jídlo a přístřeší. Například přístupná hygienická zařízení, jako jsou latríny a sprchy, často neexistují anebo nejsou dostatečná.

45. Ženy a dívky s postižením v situacích nebezpečí a humanitárních krizí jsou ve zvláště zvýšeném nebezpečí násilí, včetně sexuálního násilí, vykořisťování nebo zneužívání a mají menší pravděpodobnost, že budou schopny dosáhnout přístupu ke zotavovacím a rehabilitačním službám nebo přístupu ke spravedlnosti.¹³

46. Smluvní státy proto musí zajistit princip nediskriminace ve všech programech a při všech svých jednáních. To znamená zahrnout na rovnoprávném základě s ostatními lidmi s postižením do národních krizových protokolů, plně uznat lidi s postižením v evakuačních

¹³ Viz Obecný komentář č. 3, odst. 49–50.

scénářích tak, aby jim byly poskytnuty přístupné informace a komunikační linky pomoci a krizové linky, aby bylo zajištěno, že humanitární pomoc bude lidem s postižením v humanitárních krizích distribuovaná přístupným a nediskriminačním způsobem, a aby bylo zajištěno, že voda, kanalizace a hygienická zařízení v krizových přístřešcích a uprchlických táborech budou dostupná a přístupná pro lidi s postižením. Poté, co krize pomine, je pro zajištění rovnosti lidí s postižením ve společnosti rozhodná přístupná rekonstrukce. Za účelem zajištění těchto prvků musí smluvní státy úzce zapojit lidi s postižením prostřednictvím organizací, které je zastupují, do tvorby a implementace, monitorování a evaluace legislativy a politik vztahujících se ke všem stádiím krize.

F. Článek 12 o rovnosti před zákonem

47. Právo na způsobilost k právním jednáním je ústředním právem, které je nezbytné pro užívání téměř všech dalších práv v Úmluvě, včetně práva na rovnost a nediskriminaci. Články 5 a 12 jsou svou podstatou propojené, jelikož rovnost před zákonem musí zahrnovat užívání způsobilosti k právním jednáním všemi lidmi s postižením na rovnoprávném základě s ostatními. Diskriminace prostřednictvím odepření způsobilosti k právním jednáním může být přítomna mnoha způsoby, včetně statusovými, funkčními i na výstupech založenými systémy. Odepření rozhodování na základě postižení prostřednictvím jakéhokoli z těchto systémů je diskriminační.

48. Klíčovým rozdílem mezi povinností poskytovat přiměřené úpravy podle článku 5 Úmluvy a podporou, která musí být poskytnuta lidem s postižením pro to, aby tito mohli vykonávat svou způsobilost k právním jednáním podle článku 12 (3), je to, že v případě povinnosti podle článku 12 (3) neexistuje žádná limitace. Skutečnost, že podpora za účelem výkonu své způsobilosti může klást nepřiměřené nebo nadměrné zatížení neomezuje požadavek na to, aby byla poskytnuta.

49. Za účelem zajištění souladu mezi články 5 a 12 Úmluvy by smluvní státy měly:

(a) reformovat stávající legislativu tak, aby zakazovala diskriminační odepření způsobilosti právně jednat, založenou na statusových, funkčních nebo na výstupech založených modelech. Tam, kde je to vhodné, nahradit tyto modely modely podporovaného rozhodování, bera přitom v potaz univerzální způsobilost k právním jednáním dospělých bez jakékoli formy diskriminace;

(b) poskytnout systémům podporovaného rozhodování zdroje tak, aby tyto systémy lidem s postižením asistovaly při orientaci se ve stávajících právních systémech. Legislativní úprava a poskytování zdrojů takovým službám by měly být v souladu se základními ustanoveními vyjádřenými v odstavci 29 Obecného komentáře č. 1 (2014) o rovnosti před zákonem. Uvedené zahrnuje, že jakékoli systémy podpory budou založeny na tom, že budou uvádět v život práva, vůli a preference těch, kteří podporu čerpají, než na tom, co je vnímáno jako jejich nejlepší zájem. Nejlepší interpretace vůle a preferencí by měla nahradit koncept nejlepšího zájmu ve všech otázkách vztahujících se k dospělým, v nichž není prakticky možné určit vůli a preference člověka.;

(c) Smluvní státy by měly poskytovat ochranu před diskriminací prostřednictvím vytvoření přístupné, místně dostupné a nízkoprahové sítě vysoce kvalitního bezplatného právního poradenství nebo bezplatné právní pomoci, která musí respektovat vůli a preference těchto lidí a chránit jejich procesní práva (právo na způsobilost k právním jednáním) na stejné úrovni jako v případě dalších druhů právního zastoupení. Smluvní státy musí souladně zajistit, že nástroje na ochranu nebudou založeny na omezení způsobilosti k právním jednáním nebo jiným způsobem, který by ztěžoval přístup lidí s postižením ke spravedlnosti.

50. Relevantním subjektům, jako jsou ti, kdo přijímají právní rozhodnutí, poskytovatelé služeb a jiné dotčené subjekty by mělo být poskytnuto školení a vzdělávání. Smluvní státy jsou povinny zajistit rovné užívání všech produktů a služeb nabízených veřejnosti, včetně produktů a služeb uvedených v článku 12 (5), které podávají příklad produktů, které jsou zvláště lidem s postižením odírány, jako je majetek a služby spojené s finančními záležitostmi jako hypotéky. Článek 25 (e) zmiňuje jiné služby, které rovněž nejsou běžně

přístupné pro lidi s postižením, a to konkrétně životní pojištění a (soukromé) zdravotní pojištění. Smluvní státy by měly přijmout aktivní, srozumitelný přístup, který by zajistil rovné užívání produktů a služeb v soukromém sektoru. Za účelem nalezení partnerů ochotných podílet se na změně by měla být využita spolupráce s odbory a dalšími aktéry.

G. Článek 13 o přístupu ke spravedlnosti

51. Práva a závazky vztahující se k rovnosti a nediskriminaci, zakotvené v článku 5 vyvolávají specifické otázky ve vztahu k článku 13, který mj. vyzývá k poskytnutí procedurálních a věku odpovídajících úprav. Tyto úpravy jsou odlišitelné od přiměřených úprav v tom, že procedurální úpravy nejsou omezeny nepřiměřenosti. Příkladem procedurálních úprav je uznání rozličných komunikačních metod lidí s postižením, kteří se ocitají před soudy a tribunály. Věku odpovídající úpravy mohou spočívat v šíření informace o dostupných mechanismech, jak uplatnit nárok a jak se domoci přístupu ke spravedlnosti, s využitím věku odpovídajícího a jednoduchého jazyka.

1. Článek 13 (1)

52. Za účelem zajištění účinného přístupu ke spravedlnosti musí procesy umožňovat participaci a být transparentní. Kroky, které umožňují participaci, zahrnují:

- (a) poskytnutí informací srozumitelným a přístupným způsobem;
- (b) uznání a úpravy v podobě rozličných forem komunikace;
- (c) fyzickou přístupnost v průběhu všech stádií řízení;
- (d) finanční pomoc v případě bezplatné právní pomoci, tam kde se uplatní, a kde je předmětem zákonného testu prostředků a zásluh.

53. Vhodnými opatřeními, která mohou chránit lidi, kteří nejsou schopni bránit se proti diskriminaci sami, a to i pokud by jim byla poskytnuta podpora, nebo jejichž možnosti jsou výrazně omezeny z důvodu obav z negativních důsledků takových pokusů, jsou žaloby ve veřejném zájmu (*actio popularis*).

54. Za účelem zajištění transparentnosti musí smluvní strany navíc aktivně zajistit, že všechny relevantní informace budou přístupné a dostupné a že bude existovat systém odpovídajícího zaznamenávání a podávání zpráv o všech relevantních nárocích, případech a soudních příkazech.

2. Článek 13 (2)

55. Za účelem podnícení odpovídajícího respektu a naplnění práv a závazků je nezbytné školit právo vynucující autority, zvyšovat povědomí mezi nositeli práv a posilovat kompetence nositelů povinností. Odpovídající školení by mělo zahrnovat:

- (a) komplexitu protínajících se znaků a skutečnost, že lidé by neměli být identifikováni pouze na základě poruchy. Zvyšování povědomí o otázkách protínajících se znaků by se mělo vztahovat ke zvláštním formám diskriminace a útlaku;
- (b) diverzitu mezi lidmi s postižením a jejich individuální požadavky pro získání účinného přístupu ke všem aspektům soudního systému na rovnoprávném základě s ostatními;
- (c) individuální autonomii lidí s postižením a význam způsobilosti k právním jednáním pro všechny;
- (d) ústřední postavení účinných a smysluplných způsobů komunikace pro úspěšnou inkluzi;
- (e) opatření přijatá za účelem zajištění účinného školení personálu, včetně právníků, úředníků se soudní pravomocí, soudců, zaměstnanců věznic, tlumočnicků ze znakového jazyka a policie a penitenciárních systémů o právech lidí s postižením.

H. Článek 14 o svobodě a osobní bezpečnosti, článek 15 o svobodě od mučení nebo krutého, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání, článek 16 o svobodě od vykořisťování, násilí a zneužívání a článek 17 o ochraně osobní integrity

56. Lidé s postižením mohou být nepřiměřeně dotčeni násilím, zneužíváním a dalším krutým a ponižujícím zacházením, které může nabývat formu omezení nebo segregace, stejně jako násilných útoků. Výbor je zvláště znepokojen následujícími jednáními, spáchanými proti lidem s postižením, včetně dětí, na základě postižení, které je svou podstatou diskriminační: oddělování dětí s postižením od jejich rodin a nucené umístění do institucí; zbavování svobody; mučení a kruté, nelidské či ponižující zacházení nebo trestání; násilí a nucená léčba lidí s postižením, ústavní i ambulantní, v psychiatrických zařízeních. Smluvní státy musí učinit všechna odpovídající opatření, aby poskytly ochranu a aby předcházely všem formám vykořisťování, násilí a zneužívání lidí s postižením. Nucené korektivní léčby postižení by měly být zakázány.

I. Článek 19 o nezávislém životě a začlenění do běžné společnosti

57. Článek 19 Úmluvy opětovně deklaruje nediskriminaci a uznání rovného práva lidí s postižením žít plně začlenění a nezávisle se podílející na životě běžné společnosti. Za účelem realizace práva na nezávislý život a práva být začleněn do běžné společnosti musí smluvní státy přijmout účinná a odpovídající opatření, která usnadní plné užívání tohoto práva a plnou inkluzi a participaci lidí s postižením v běžné společnosti. To zahrnuje implementaci deinstitutionalizačních strategií a, v souladu s Obecným komentářem Výbor č. 5 (2017) o nezávislém životě a začlenění do běžné společnosti, alokaci zdrojů pro služby podporující nezávislý život, přístupné a cenově dostupné bydlení, podpůrné služby pro rodinné pečovatele a přístup k inkluzivnímu vzdělávání.

58. Článek 19 Úmluvy uznává právo nebýt nucen žít ve specifickém životním uspořádání z důvodu svého postižení. Institucionalizace je diskriminační, jelikož ukazuje selhání vytvořit podporu a služby v běžné společnosti pro lidi s postižením, kteří jsou nuceni rezignovat na svou participaci na životě běžné společnosti, aby se jim dostalo léčby. Institucionalizace lidí s postižením jako podmínka pro získání veřejných zdravotních služeb z oblasti duševního zdraví zakládá rozdílné zacházení na základě postižení a jako taková je diskriminační.

59. Kritéria způsobilosti a procesy pro získání podpůrných služeb musí být definovaná nediskriminačním způsobem a v souladu s lidskoprávním přístupem se musí zaměřovat na požadavky lidí spíše než na poruchu. Rozvoj podpůrných služeb by měl být orientovaný na člověka, citlivý k věku i genderu a kulturně odpovídající.

60. Smluvní státy by měly zakázat a zabránit třetím stranám, aby tyto vytvářely praktické nebo procesní překážky nezávislému životě a začlenění do běžné společnosti, například zajištěním, že služby budou v souladu s nezávislým a komunitním životem a že lidem s postižením nebude odepřena možnost nájmu anebo nebudou znevýhodněni na trhu s bydlením.

J. Článek 23 o respektu k obydlí a rodině

61. Lidé s postižením často čelí diskriminaci při výkonu svého práva vstoupit do manželství anebo svých rodičovských a rodinných práv z důvodu diskriminačních zákonů, politik a administrativních opatření. Rodiče s postižením jsou často vnímáni jako neodpovídající nebo neschopní pečovat o své děti. Oddělení dítěte od jeho rodičů na základě zdravotního postižení dítěte nebo rodičů nebo obou je diskriminací a porušením článku 23.

62. Umísťování dětí do institucí na základě jejich postižení je rovněž formou diskriminace, kterou zakazuje článek 23 (5) Úmluvy. Státy musí zajistit, že rodiče

s postižením a rodiče dětí s postižením budou mít nezbytnou podporu v běžné společnosti, aby mohli pečovat o své děti.

K. Článek 24 o vzdělávání

63. Selhávání některých států při zajišťování toho, aby studenti s postižením, včetně studentů s viditelným a neviditelným postižením a těch, kteří zažívají mnohonásobnou diskriminaci, měli rovný přístup do běžných škol s inkluzivním a kvalitním vzděláváním je diskriminační, odporuje cílům Úmluvy a je v přímém rozporu s články 5 a 24. Článek 5 (1) působí společně s článkem 24 Úmluvy a vyžaduje, aby smluvní státy odstranily všechny druhy diskriminačních překážek, včetně právních a společenských překážek, inkluzivnímu vzdělávání.

64. Segregující modely vzdělávání, které vylučují studenty s postižením z běžného a inkluzivního vzdělávání na základě postižení, odporuje článkům 5 (2) a 24 (1) (a) Úmluvy. Článek 5 (3) vyžaduje, aby smluvní státy učinily všechny odpovídající kroky tak, aby byly poskytovány přiměřené úpravy. Toto právo je posíleno ve vztahu k lidem s postižením v článku 24 (2) (b), který zavazuje smluvní státy zajistit inkluzivní vzdělávání pro lidi s postižením na rovnoprávném základě s ostatními v prostředí, v němž žijí. Tohoto cíle lze dosáhnout poskytováním přiměřených úprav podle požadavků jednotlivce v souladu s článkem 24 (2) (c) a vytvořením nových a inkluzivních prostředí v souladu s univerzálním designem. Standardizované systémy posuzování, včetně vstupních zkoušek, které přímo nebo nepřímo vylučují studenty s postižením jsou diskriminační a v rozporu s články 5 a 24. Závazky smluvních států působí i mimo školy, smluvní státy musí zajistit, že tam, kde jsou možnosti dopravy omezené z důvodu sociálních nebo ekonomických překážek, bude všem studentům s postižením poskytnuta přístupná školní doprava.

65. Za účelem zajištění rovnosti a nediskriminace pro neslyšící děti ve vzdělávacích zařízeních je třeba pro tyto děti vytvořit vzdělávací prostředí ve znakovém jazyce s modely rolí neslyšících vrstevníků a neslyšících dospělých. Nedostatek zručnosti v dovednostech v oblasti znakového jazyka u učitelů neslyšících dětí a nepřístupná školní prostředí vylučují neslyšící děti a jsou proto považovány za diskriminační. Výbor vyzývá smluvní státy, aby se řídily jeho Obecným komentářem č. 4 (2016) o právu na inkluzivní vzdělávání při výkonu opatření za účelem naplnění jejich závazků podle článku 5 a 24.

L. Článek 25 o zdraví

66. Podle článků 5 a 25 Úmluvy jsou smluvní státy povinny zakázat a zabránit diskriminačnímu odírání zdravotních služeb lidem s postižením a poskytnout k genderu citlivé zdravotní služby, včetně těch vztahujících se k sexuálnímu a reprodukčnímu zdraví a právům. Smluvní státy se musí rovněž vypořádat s formami diskriminace, které porušují a které vytvářejí překážku pro právo lidí s postižením na zdraví tím, že porušují jejich právo na přijetí zdravotní péče na základě svobodného a informovaného souhlasu,¹⁴ nebo které vytváření nepřístupná zařízení, komunikaci či informace.¹⁵

M. Článek 27 o práci a zaměstnání

67. Za účelem zajištění faktické rovnosti ve smyslu Úmluvy musí smluvní státy zajistit, že nebude docházet k diskriminaci na základě postižení v souvislosti s prací a zaměstnáním.¹⁶ Aby byly zajištěny přiměřené úpravy, jak to stanoví článek 5 (3), a aby bylo

¹⁴ Viz Obecný komentář č. 1, odst. 41.

¹⁵ Viz Obecný komentář č. 2, odst. 40.

¹⁶ Viz Úmluva Mezinárodní organizace práce o diskriminaci (v zaměstnání a povolání), 1958 (č. 111), a Úmluva Mezinárodní organizace práce o odborné rehabilitaci a zaměstnávání (postižených osob), 1983 (č. 159).

dosažena nebo urychlena faktická rovnost v pracovním prostředí, jak to stanoví článek 5 (4) by smluvní státy měly:

(a) usnadnit přechod od segregujícího pracovního prostředí pro lidi s postižením a zprostředkovat podporu jejich zapojení na otevřeném pracovním trhu a v mezidobí rovněž zajistit bezprostřední aplikovatelnost pracovních práv v těchto prostředích;

(b) prosazovat právo na podporované zaměstnávání, včetně pracovní asistence, pracovního koučinku a odborných kvalifikačních programů; chránit práva pracovníků s postižením; a zajistit právo na svobodně zvolené zaměstnání;

(c) zajistit, že lidé s postižením nebudou placeny méně, než je relevantní minimální mzda a nebudou přicházet o benefit sociálního zabezpečení z důvodu postižení, pokud začnou pracovat;

(d) výslovně uznat, že odepření přiměřených úprav je diskriminací, a zakázat mnohonásobnou a průnikovou diskriminaci a obtěžování;

(e) zajistit odpovídající přechod do a ze zaměstnání pro lidi s postižením nediskriminačním způsobem. Smluvní státy jsou zavázány k tomu, aby zajistily rovný a účinný přístup k benefitům a nárokům, jako je důchod nebo podpora v nezaměstnanosti. Takové nároky nesmí být narušeny vyloučením ze zaměstnání a tím dále zhoršuje jejich situaci vyloučení;

(f) podporovat práci v inkluzivních a přístupných, bezpečných a zdravých prostředích ve veřejném i soukromém sektoru;

(g) zajistit, že lidé s postižením budou užívat rovné příležitosti ohledně možnosti kariérního postupu prostřednictvím pravidelných hodnotících setkání se svými manažery a definováním cílů, kterých by mělo být dosaženo, jako součástí srozumitelné strategie;

(h) zajistit přístup ke školení, rekvalifikaci a vzdělávání, včetně odborného výcviku a budování kapacity pro zaměstnance s postižením, a poskytovat školení o zaměstnávání lidí s postižením a přiměřených úpravách pro zaměstnavatele, organizace zastupující zaměstnance a zaměstnavatele, odbory a příslušné orgány;

(i) pracovat na univerzálně aplikovatelných pracovních zdravotních a bezpečnostních opatření pro lidi s postižením, včetně pracovních bezpečnostních a zdravotních nařízení, které nebudou pro lidi s postižením diskriminační a které budou inkluzivní;

(j) uznání práv lidí s postižením na přístup k obchodním organizacím a odborům.

N. Článek 28 o přiměřené životní úrovni a sociální ochraně

68. Jak bylo uvedeno v odstavci 59 Obecného komentáře Výboru č. 3, chudoba je jak faktorem, tak výsledkem mnohonásobné diskriminace. Selhání při implementaci práva lidí s postižením na přiměřenou životní úroveň pro ně samé a jejich rodiny odporuje cílům Úmluvy. Toto selhání je zvláště znepokojující ve vztahu k lidem s postižením, kteří žijí v extrémní chudobě nebo strádání. Lidé s postižením musí typicky na to, aby mohli dosáhnout přiměřené životní úrovně srovnatelné s ostatními, vynaložit dodatečné výdaje. Smluvní státy musí neprodleně učinit kroky, kterými lidem s postižením žijícím v extrémní chudobě a strádání zajistí základní minimum ve smyslu odpovídající stravy, oblečení a bydlení¹⁷. Z hlediska sociální ochrany musí státy dále implementovat základní úroveň ochrany.

¹⁷ Viz Obecný komentář Výboru pro hospodářská, sociální a kulturní práva č. 3 (1990) o povaze závazků smluvních států, odst. 10.

O. Článek 29 o účasti v politickém a veřejném životě

69. Vyloučení z volebních procesů nebo jiných forem účasti v politickém životě jsou častými příklady diskriminace na základě zdravotního postižení. Často jsou úzce spojeny s odmítnutím nebo omezením způsobilosti právně jednat. Cílem smluvních států by mělo být:

- (a) reformovat zákony, politiky a nařízení, které systematicky vylučují lidi s postižením z možnosti volit a/nebo kandidovat ve volbách;
- (b) zajistit, že volební proces bude přístupný všem lidem s postižením, včetně před, během a po volbách;
- (c) poskytnout přiměřené úpravy jednotlivým lidem s postižením a podpořit opatření založená na individuálních požadavcích lidí s postižením, která tyto potřebují k tomu, aby se mohli účastnit politického nebo veřejného života;
- (d) podporovat organizace zastupující lidi s postižením a zapojit je do procesu politické participace na národní, regionální a mezinárodní úrovni, včetně konzultací s těmito organizacemi v záležitostech, které se přímo týkají lidí s postižením;
- (e) vytvořit informační systémy a legislativu, která umožní pokračující politickou participaci lidí s postižením, včetně období mezi volbami.

P. Článek 31 o statistikách a sběru dat

70. Sběr dat a analýzy jsou důležitými opářeními pro monitorování antidiskriminačních politik a zákonů. Smluvní státy by měly sbírat a analyzovat data, která musí být členěná podle postižení a podle protínajících se kategorií. Data by měla podávat informace o všech formách diskriminace. Sesbíraná data by měla být široká a zahrnovat statistiky, příběhy a další formy dat jako jsou indikátory, podle kterých lze posuzovat implementaci a monitorovat pokrok a účinnost nových a běžících iniciativ a politik. Musí být definovány a využívány indikátory, které sledují inkluzi lidí s postižením, a to způsobem, který bude odpovídat Agendě pro udržitelný rozvoj 2030. Podoba, sběr a analýza dat by měly být participativní, tj. definovány v úzkém a smysluplném zapojení organizací zastupujících lidi s postižením. Lidé s postižením, včetně dětí, žijící na uzavřených místech, jako jsou instituce nebo psychiatrické nemocnice, jsou často výzkumy a studiemi, která sbírají data, přehlíženy. Měly by být systematicky začleňovány do těchto studií.

Q. Článek 32 o mezinárodní spolupráci

71. Veškeré úsilí o mezinárodní spolupráci, včetně Agendy pro udržitelný rozvoj 2030, musí být ve vztahu k lidem s postižením inkluzivní a přístupné a musí být vedeno Úmluvou. Smluvní státy musí vytvořit monitorovací rámce s lidskoprávními indikátory a specifickými milníky a cíli pro každý indikátor, a to v souladu s cílem Udržitelného rozvoje číslo 10. Veškerá mezinárodní spolupráce musí směřovat k posunům v antidiskriminační legislativě a politikách, které usilují o plnou inkluzi v souladu s Úmluvou a Agendou udržitelného rozvoje 2030 a dalšími mezinárodními lidskoprávními rámci.

VIII. Implementace na národní úrovni

72. Ve světle normativního obsahu a závazků popsanych výše by smluvní státy měly přijmout následující kroky, aby zajistily plnou implementaci článku 5 Úmluvy:

- (a) realizovat studie o harmonizaci národní legislativy a praktik s Úmluvou, odstranit diskriminační zákony a nařízení, které jsou v rozporu s Úmluvou a změnit nebo zrušit zvyky nebo praktiky, které jsou vůči lidem s postižením diskriminační;
- (b) tam, kde neexistují, zpracovat antidiskriminační zákony a přijmout antidiskriminační legislativu, která bude inkluzivní k postižení, bude mít širokou osobní i

věcnou působnost a bude poskytovat účinné právní prostředky nápravy. Takové zákony mohou být účinné pouze, pokud jsou založeny na definici postižení, které zahrnuje ty, kteří mají dlouhodobé fyzické, včetně psychosociálního, mentální nebo smyslové znevýhodnění, a měly by zahrnovat minulé, stávající, budoucí nebo předpokládané postižení, stejně jako lidi, kteří jsou k lidem s postižením vázáni. Lidé, kteří se stali obětí diskriminace na základě postižení, stejně jako lidé, kteří jsou k lidem s postižením vázáni, by neměli být zatěžováni břemenem prokazovat, že jsou „dost postižení“, aby se jim dostalo ochrany garantované těmito zákony. Antidiskriminační právo, které je inkluzivní k postižení, má za cíl postavit mimo zákon diskriminační jednání a tomuto jednání předcházet spíše než cílit na definovanou chráněnou skupinu. Z tohoto důvodu je v souladu s Úmluvou široká definice postižení vztahující se ke znevýhodnění.;

(c) zajistit, že nediskriminační legislativa bude dopadat na soukromou a veřejnou sféru, bude zahrnovat oblasti včetně vzdělávání, zaměstnávání, produktů a služeb, a zastaví diskriminaci specifickou pro postižení, jako je segregované vzdělávání, institucionalizace, odpírání nebo omezování způsobilosti právně jednat, nucená zdravotní léčba, odepření poskytnutí instrukcí ve znakovém jazyce a profesionálního tlumočení do znakového jazyka, odepření Braillova písma nebo jiných alternativ a augmentativních způsobů a formátů komunikace;

(d) podporovat plnou inkluzi do běžného zaměstnávání a odborných školicích služeb, včetně těch, které podporují podnikání a nastolení kooperativních a jiných forem společenského hospodářství;

(e) zajistit, že ochrana před diskriminací pro lidi s postižením bude mít stejný standard jako pro jiné sociální skupiny;

(f) rozvíjet a implementovat povědomí o programech posilování schopností, včetně proškolení v rámci veřejných orgánů a neformálního hospodářství, s cílem zajistit soulad s Úmluvou. Zvyšování povědomí a posilování schopností by mělo být rozvíjeno a implementováno ve smysluplné účasti lidí s postižením a organizací zastupujících různou škálu lidí s postižením, jako klíčové součásti pro nastolení kultury tolerance a diverzity, která je podstatou antidiskriminačního práva a politik;

(g) monitorovat počet diskriminačních žalob na základě postižení jako části celkového počtu žalob, členěných podle věku, identifikovaných překážek a oblastí, v níž k namítané diskriminaci došlo. Poskytovat informace o případech, které byly vyřešeny mimosoudně, jakož i o případech, v nichž bylo vydáno soudní rozhodnutí, a o počtu rozhodnutí, která vedla ke kompenzaci nebo sankcím;

(h) nastolit přístupné a účinné mechanismy nápravy a zajistit přístup ke spravedlnosti, na rovnoprávném základě s ostatními, pro oběti diskriminace z důvodu postižení. To zahrnuje přístup všech lidí s postižením k účinným soudním a/nebo správním řízením, včetně účinných a přístupných stížnostních mechanismů, a k odpovídající a tam, kde se uplatní zákonný test prostředků a zásluh, cenově dostupné, kvalitní právní pomoci. Smluvní státy by měly účinně a včasně intervenovat v případě, že konání nebo opomenutí veřejných nebo soukromých aktérů porušuje právo na rovnost a nediskriminaci jednotlivých lidí s postižením a skupin lidí s postižením, ve vztahu k občanským a politickým právům, stejně jako k hospodářským, sociálním a kulturním právům. Uznání soudních prostředků náprav kolektivní povahy nebo skupinových žalob může významně přispět k účinné garanci přístupu ke spravedlnosti v situacích, které se dotýkají skupin lidí s postižením;

(i) zahrnout do národní antidiskriminační právní ochrany jednotlivců před nepříznivým zacházením nebo nepříznivými důsledky, které jsou reakcí na stížnosti nebo na řízení, která směřují k vynucení souladnosti s ustanoveními garantujícími rovnost. Antidiskriminační legislativa by měla rovněž zajistit, že oběti diskriminace nebudou nadměrně omezeny v možnosti získat nápravu nebo nebudou reviktimizovány. Procesní pravidla by měla především přesunout důkazní břemeno v civilních řízeních ze žalobce na žalovaného, pokud jsou dány skutečnosti, z nichž lze předpokládat, že došlo k diskriminaci;

(j) rozvíjet v úzké konzultaci s organizacemi lidí s postižením národní lidskoprávní instituce a další relevantní aktéry, jako jsou orgány pro rovné zacházení a

ochranu před diskriminací (equality bodies), rovnostní politiky a strategie, které jsou inkluzivní a přístupné všem lidem s postižením;

(k) zvyšovat povědomí ve všech složkách společnosti, včetně vykonavatelů státní moci ve všech složkách vlády, jakož i v rámci soukromého sektoru, o rozsahu, obsahu a praktických důsledcích práv na nediskriminaci a rovnost všech lidí s postižením;

(l) přijmout odpovídající opatření, která budou pravidelně a srozumitelně monitorovat inkluzivní rovnost. To zahrnuje sběr a analýzu členěných dat o situaci lidí s postižením;

(m) zajistit, že národní monitorovací mechanismy podle článku 33 Úmluvy jsou nezávislé a zahrnují organizace účinně zastupující lidi s postižením a že jsou pro ně zajištěny odpovídající zdroje na to, aby se mohly zabývat diskriminací lidí s postižením;

(n) poskytnout specifickou ochranu a s přísnou důsledností předcházet a odškodňovat případy násilí, vykořisťování a zneužívání a narušení tělesné integrity, které zažívají výlučně anebo nepřiměřeně lidi s postižením;

(o) přijmout specifická opatření s cílem dosáhnout inkluzivní rovnosti především těch lidí s postižením, které zažívají průnikovou diskriminaci, jako jsou ženy, dívky, děti, starší lidé, a příslušníci původních národů s postižením;

(p) smluvní státy, které přijímají vysoký počet žadatelů o azyl, uprchlíků nebo migrantů by měly nastolit formální, právně definované procesy, které zajistí přístupnost pro lidi s postižením, včetně žen a dětí s postižením a lidí s psychosociálním a/nebo mentálním postižením v přijímacích zařízeních a dalších centrech pro migranty, žadatele o azyl a uprchlíky. Smluvní státy musí zajistit, že lidem s postižením budou poskytnuty psychosociální a právní poradenství, podpora a rehabilitace a že ochranné služby budou citlivé k postižení, věku, genderu a kultuře.
